

Boekensignalement

Hoe verder met politiestudies?

Guus Meershoek

Guus Meershoek is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de faculteit Management en Bestuur van de Universiteit Twente, vakgroep Maatschappelijke Risico's en Veiligheid.

Correspondentiegegevens:

Dr. A.J.J. Meershoek
Universiteit Twente
Faculteit Management en Bestuur
Postbus 217
7500 AE Enschede
a.j.j.meershoek@utwente.nl

Bob Hoogenboom, 2009, *Bringing the Police Back In. Notes on the Lost & Found Character of the Police in Police Studies*. Dordrecht: SMVP.

Op 3 december 2009 aanvaardde Bob Hoogenboom het bijzonder hoogleraarschap politiestudies en veiligheidsvraagstukken aan de Vrije Universiteit met de rede *Bringing the police back in*. Zijn prikkelende beschouwing, die bij de Stichting Maatschappij, Veiligheid en Politie in druk is verschenen, bestrijkt het hele, tegenwoordig zeer brede en zeer diverse terrein van de veiligheidszorg en sluit af met een pleidooi voor hernieuwde aandacht voor de elementaire politieke vaardigheden. Zowel in de praktijk als in de studie van de veiligheidszorg is de *craft of policing* uit het oog verloren, zo stelt Hoogenboom. In beide werelden volgen al jaren allerlei aan de Angelsaksische wereld ontleende beleidsconcepten elkaar in hoog tempo op. In het management loont het eenvoudig om de jongste mode te volgen terwijl onderzoekers te weinig tijd is vergund om te begrijpen wat er werkelijk gebeurt: ook zij zijn blij de halfgekende werkelijkheid met één slagwoord te kunnen duiden. Als een van de voormannen van een nieuwe generatie politieonderzoekers roept Hoogenboom op: *back to basics*.

Onderzoek naar de politie kan teruggrijpen op enkele eeuwenoude tradities, maar de moderne, op de sociologie geënte stroming waarnaar Hoogen-

boom verwijst, is eind jaren zestig in de Verenigde Staten ontstaan, in de nasleep van het ontspoorde politieoptreden tegen de burgerrechtenbeweging. Nederland en enkele andere landen volgden een tiental jaren later. Overal was sprake van een samengaan van verschillende onderzoekers: deels politiemannen die uit onvrede en ambitie aan de universiteit waren gaan studeren (in Nederland: Piet van Reenen, Jan Naeyé, Cyrille Fijnaut, Kees van der Vijver, Wim Broer), deels academici die door de grootschalige ordeverstoringen in de jaren zestig en zeventig oog hadden gekregen voor het maatschappelijke belang van het onconventionele onderwerp (in Nederland: Uri Rosenthal, Maurice Punch). Zij keerden zich af van de bestaande, juridische beschouwingen over de politie en het heersende professionele concept in de politieleiding en bedienden zich van de bestuurskunde en vooral de organisatiesociologie bij de exploratie van het nieuwe onderzoeksterrein. Zij konden als onderzoekers aan de slag omdat de overheid (in Nederland: het ministerie van Binnenlandse Zaken), geconfronteerd met een politie die niet opgewassen leek tegen de maatschappelijke problemen, haar maatregelen graag geëvalueerd zag en omdat enkele vooruitstrevende politiechefs (in Ne-

derland: de Haagse hoofdcommissaris C.D. Peijster hun korps voor hen open stelden. In de jaren tachtig kwam daar een nieuwe rol bij: met evaluatieonderzoek de nieuwe generatie politiechefs ondersteunen bij de omvorming van de korpsen naar het organisatie-model van *community policing*, in Nederland vooral bekend als gebiedsgebonden politiezorg. Dat was een aantrekkelijke, maar ook riskante rol: waarheidsvinding belandde in een sfeer waarin institutionele belangen domineren.

In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw nam het aantal politieonderzoekers gestaag toe en verwierven de pioniers op dit terrein academische posities. Zij ontwikkelden zich uiteenlopend: inhoudelijk, wat betreft hun houding tegenover de politie en het openbaar bestuur en naar de mate waarin zij in de wetenschap participeerden, maar waren en zijn als generatie toch duidelijk herkenbaar. Allen ontleen aan hun ervaringen met ontspoord politieoptreden in de jaren zestig en zeventig een scherp besef van de politieke functie van de politie. De meesten hebben affiniteit met een of meer politieke partijen. Hun belangrijkste academische publicaties betreffen politieke onderwerpen zoals crisisbeheersing, geweldsgebruik, legitimiteit, integriteit en bestrijding van georganiseerde misdaad. Dankzij hun feeling voor urgente maatschappelijke thema's en voor de momenten waarop machthebbers met een onderzoek kunnen worden bediend, zijn hun publicaties invloedrijk. Tegelijk leerde elk van hen al doende hoe als onderzoeker zo goed mogelijk het hoofd te bieden aan de instrumentalisering die gepaard gaat met het opereren in de politieke sfeer. Elk ontwikkelde bijzondere vaardigheden, zoals het onderhouden van connecties in de politie, weten waar en hoe informatie te vergaren, bij het rapporteren onder politieke druk de waarheid geen geweld aandoen, na de fricties met de politieleiding telkens maar weer vrede stichten. Elk weet ook hoever hij met zijn kritiek kan gaan.

Hoogenboom ving zijn oratie aan met het ophalen van de voornaamste inzichten van deze pioniers, overigens meer van de Angelsaksische dan van de Nederlandse vertegenwoordigers. Kernachtig geformuleerd: de politie is het enige staatsapparaat dat geweld mag gebruiken, met dwang recalcitrante burgers tot de orde roept en in noodsituaties aan twistende partijen een bindende regeling oplegt, dat doordringt tot in de haarvaten van de samenleving

om voor de handhaving alle mogelijke informatie te verzamelen en zo de bestaande orde te reproduceren. Vervolgens stelde hij dat zulk gezagsvol politieoptreden in de afgelopen 25 jaar teloor is gegaan en wel door zes ontwikkelingen: de bestuurlijke criminaliteitspreventie, het rapport *Politie in Verandering*, de particuliere veiligheidszorg, het bedrijfsmatige politiemangement, de conflicten in de politieleiding als gevolg van de IRT-affaire en de publiekprivate samenwerking in de veiligheidszorg. In de mêlee raakten ook politieonderzoekers het spoor bijster, met als uitkomst: het huidige onderzoek is inadequaat, oppervlakkig en eenzijdig gericht op gebiedsgebonden politiewerk. Hoogenboom onderschrijft de diagnose van de situatie die Bruinsma, Van de Bunt en Haen-Marshall in 2001 aan de Adviesraad voor het Wetenschaps en Technologiebeleid voorlegden en die, zo mogen we met hem concluderen, in de tussentijd niet is verbeterd. Vandaar zijn oproep: terug naar de klassieke politiesociologie, weg met de ideologie van horizontale relaties tussen politie en burgers, meer aandacht voor de opsporing.

Ik kan mij goed vinden in zijn diagnose, ook al vind ik deze onvoldoende onderbouwd. Want hoewel hij in hun voetsporen treedt, gaat Hoogenboom voorbij aan wat het ijveren van de eerste generatie Nederlandse onderzoekers aan inzichten en effecten heeft opgeleverd. Hij verwijst wel naar enkele monografieën, maar gaat niet op de inhoud in. Hij miskent hoe de Nederlandse politie, deels in reactie op onderzoeksresultaten, is veranderd. Onvermeld blijft bijvoorbeeld de deëscalerende aanpak van grootschalige ordeverstoringen, de publieksvriendelijke basispolitiezorg, de professionele recherche. Natuurlijk mogen die zaken maar in heel beperkte mate op het conto van de onderzoekers worden geschreven. Maar wat te denken van de toegankelijkheid van de politie voor onderzoekers en haar bereidheid onwelgevallige onderzoeksresultaten te accepteren, niet onbelangrijk in een bestel dat de publieke verantwoording over politieoptreden slecht heeft geregeld.

Onbesproken laat hij voorts ook de veel beperktere successen aan het academische front. In tegenstelling tot de Angelsaksische landen heeft het vak Politiestudies aan de Nederlandse universiteiten slechts een marginale positie, een plaats die met de emeritering van de pioniers verder dreigt te marginaliseren. Het onderzoek is overwegend afhan-

kelijk van de derde geldstroom. Een sociaalwetenschappelijke studie naar de Nederlandse politie met al haar eigenaardigheden die een verklaring biedt voor goede en slechte politiepraktijken, is er na al die jaren nog niet. Wel is er een overvloed aan beleidsondersteunende studies die zelden aan publieke kritiek door deskundigen worden onderworpen en zelden lezers bereiken buiten de kring van beleidsmedewerkers en vakgenoten. Van eigen idee-ontwikkeling is nauwelijks sprake, van verdieping van inzicht en toetsing van theorieën al helemaal niet. Voor die laatste verworvenheden moet worden teruggesproken op werk van buitenlandse collegae, met als gevolg dat wezenlijke eigenaardigheden van de Nederlandse politie uit het zicht blijven. In het internationale wetenschappelijke debat spelen Nederlandse onderzoekers nauwelijks een rol.

Hoogenboom en zijn generatiegenoten staan voor de lastige opgave hoe met dit erfgoed om te gaan. Welke thema's dienen prioriteit te krijgen, gelet op de ingrijpende veranderingen in de veiligheidszorg? Hoe interessant is de politie nog? Moet de aandacht niet verlegd worden naar de particuliere sector, de bestuurlijke handhavers en de inspecties en toezichthouders? Is er financiering te vinden voor fundamenteel onderzoek? Wat is er te winnen met een sterkere presentie op de internationale wetenschappelijke fora? En de achterliggende, fundamentele vraag: kruip ik als onderzoeker – zoals de meeste leden van de eerste generatie gaandeweg deden – dicht tegen het onderzoeksobject aan, ten koste van de diepgang van de analyse, maar in de hoop bij te dragen aan verbetering van de politie, of streef ik naar duurzame, zorgvuldig getoetste inzichten, ten koste van betrokkenheid in de beleidsvorming, maar in de hoop dat deze op langere termijn voor het politieonderzoek rendement opleveren? Ergens tussen deze twee uitersten moet elke onderzoeker positie innemen.

Dat Hoogenboom een betrokken onderzoeker is, blijkt uit de bundel *De publiecke Saec*, die hij tegelijk met zijn aantreden in Amsterdam uitbracht. Moeiteloos beweegt hij zich op het brede terrein van de handhaving en de veiligheidszorg. Aan de orde komen uiteenlopende onderwerpen als generale handhavingproblemen, de interne verhoudingen bij de opsporing, de Green Zone in Bagdad en de organisatiestructuur van de Belastingdienst. Hij is creatief en internationaal georiënteerd, lardeert

zijn betoog met voorbeelden uit films, onderzoeksrapporten en managementliteratuur en citeert met even groot gemak Nicolo Machiavelli als Tony Soprano, George Simmel als Edwin Sutherland. Elders bekende hij onlangs zijn voorliefde voor de Gonzo-journalistiek van de Amerikaan Hunter S. Thompson. Wie diens rauwe teksten kent, zal de verwantschap herkennen. Met eenzelfde confronterende stijl weet Hoogenboom de door een dagelijkse overdosis jargon ingedutte politiemangers tot reflectie aan te zetten. Hij doet dat niet door hen de les te lezen, maar door hen een spiegel voor te houden, want in tegenstelling tot zijn voorgangers is hervormingsdrang hem vreemd.

Ik heb grote waardering, zelfs bewondering voor het werk van Hoogenboom en affiniteit met zijn non-politieke opstelling, maar verkies toch een iets andere positie als onderzoeker. De Nederlandse politie wordt goed bediend met evaluatieonderzoek, te goed. Veel onderzoeken, gebaseerd op eigen cijfers van de politie en op interviews met experts onder het eigen personeel, bevestigen de politie in haar *splendid isolation*. Hoogenboom beschikt over de stilistische vaardigheid om die te doorbreken, maar een structurele doorbraak valt alleen te verwachten van een corpus van duurzame inzichten in het functioneren van de politie. De eerste generatie politieonderzoekers heeft daar een begin mee gemaakt, in die zin val ik Hoogenboom met zijn oproep *back to basics* graag bij. Maar zelf bouwt hij er niet op voort. Een goede, wetenschappelijke monografie over de Nederlandse politie met aandacht voor haar eigenaardigheden – voor onderzoekers de redding uit de mêlée van grijze teksten – is er nog niet. Daarvoor is nodig: theoretisch gestuurd onderzoek, empirische toetsing en een vakinhoudelijke discussie.

Daarom til ik bij alle sympathie ook zwaar aan de prijs die Hoogenboom voor zijn intellectuele trapezewerk betaalt. Naar mijn indruk verliezen zijn beschouwingen overtuigingskracht door de jachtige stijl, het overvloedig gebruik van oxymorons en de forse gedachtesprongen. Of zijn originele invallen een kritische toets doorstaan, is dikwijls twijfelachtig. Een treffende duiding is nog geen inzicht, laat staan een verklaring. De bundel getuigt van een praktijk die hij in zijn oratie hekelt: met vluchtige teksten een vluchtige werkelijkheid bijbenen. Een van de aardigste betogen, over liegen, (zelf)bedrog en vertrouwen in de rechtshandhaving, is ontrok-

ken aan een eerdere publicatie uit 2000, maar verzuimd is om het betoog te staven aan de een jaar later gepubliceerde, uitputtende evaluatie van de besproken case (Van de Bunt, Fijnaut, Nelen 2001). Zo wordt de lezer de nuancering van veel boude beweringen onthouden. Oratie en bundel worden verder ontsierd door onjuiste verwijzingen, als citaten gepresenteerde parafrases en incomplete of afwezige literatuurlijsten. Vakgenoten vinden vast wel de juiste bronnen, maar voor nieuwkomers werpt Hoogenboom onnodig drempels op.

Om dezelfde reden kan ook de sympathieke boodschap van zijn oratie mij niet overtuigen. Zijn pleidooi sluit aan bij de oproepen van de minister van BZK dat het uit moet zijn met het publieksvriendelijke gedoe, dat de politie weer gezagsvol moet optreden. Maar evenals de minister miskent hij dat de wereld veranderd is: de politie is anders, de burgers zijn anders, het bestuur is anders. Als gevolg van die miskenning blijft ook zijn oproep een slag in de lucht. Hoogenboom kritiseert voorts wel de nadruk op horizontale relaties tussen politie en burgerij in het heersende *community policing*-concept en pleit wel voor een terugkeer naar de theorieën uit de jaren zeventig, maar zelf bedient hij zich tegelijk van de vierdeling in politietaken (ordehandhaving, strafrechtelijke vervolging, dienstverlening en informeren) die de jongste, politieke beleidsnota (Politie in Ontwikkeling) heeft geïntroduceerd, niet van het werk van E. Bittner, R. Reiner of J. van Maanen die hij eerder in zijn betoog zo hoog de hemel in prees.

Even moeilijk te rijmen is zijn kritiek op die horizontale relaties en zijn pleidooi voor eerherstel van de *craft of policing* met zijn eerdere, in de verzamelbundel opgenomen kritiek op de lectorale rede van Gabriel van den Brink.

Een rechtstaat heeft gedegen, onafhankelijk onderzoek naar de politie nodig, maar in Nederland is de toekomst van dergelijk onderzoek ongewis. Particuliere onderzoeksbureaus voorzien heel goed in de institutionele behoefte aan evaluatieonderzoek. De Politieacademie heeft met de oprichting van een zestal lectoraten de ondersteuning van het politiebeleid met onderzoek geregeld. De vraag is: hoe verovert het wetenschappelijk politieonderzoek in deze situatie voldoende bestaansgrond? *Back to basics* behoort ook wat mij betreft tot het antwoord. Maar er is meer nodig. Versterking van het wetenschappelijk karakter van het onderzoek door betere theoretische onderbouwing en gerichtheid op het bieden van verklaringen, van duurzame inzichten. Daarnaast zich openstellen voor kritiek door publicaties te richten op een breder publiek, allereerst aanverwante onderzoekers als criminologen, bestuurskundigen en sociologen, daarnaast op de bevolking die immers door de politie goed dient te worden bediend en dus ook degelijk over die politie dient te worden geïnformeerd. Goed wetenschappelijk onderzoek hoeft niet talrijk te zijn om bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van het vele andere onderzoek dat nu vaak ongezien zijn weg vindt naar de opdrachtgever.

Literatuur

Bruinsma, G.J.N., H.G. van de Bunt en I. Haen-Marshall, 2001, *Met het oog op de toekomst. Verkenning naar de kennisvragen over misdaad en misdaadbestrijding in 2010*. Den Haag: AWT.

Bunt, H. van de, C. Fijnaut en H. Nelen, 2001, *Post-Fort. Evaluatie van het strafrechtelijk onderzoek (1996-1999)*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Hoogenboom, A.B., 2009, *De publiecke saeck. De politie en veiligheid in een verwilderde wereld*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.